

Persze, a Lex Károlyi nem volt elég, s ezt világossá kell tenni a kispapok és a proli koponyáknak és a dicső államférfiaknak.

Mielőbbi teljes gyógyulásáért imádkozva kezét tisztelettel csókolja

PIL 704. f. 82. 6. e. (eredeti)

¹ A Sulyok-csoport kizárása a Kispapártból.

226. POLÁNYI KÁROLY KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(London, 1946. április 15.)

Mélyen tisztelt Elnök Úr!

Nagyon, de nagyon jólesett levele, amellyel hetvenéves születési napja alkalmából írott méltatásomra reflektál. Talán azért is különösen jólesett, mert, bevallom, nagyon igyekeztem arra, hogy a pillanaton magamat túltéve a „századok mértékével mérjem a jelent”. A pillanatot – azóta bizonytalansággal – Práger Jenő képviselte, aki állítólag Károlyi Mihály hívei nevében feltételeket jelentett volt be, amelyeknek teljesítése nélkül Károlyi hazamenetelét ők helyteleníték. Ez ellen én Prágernél írásban tiltakoztam, és Elnök Úr elől sem titkoltam véleményemet, hogy Práger lépése se Magyarország, sem Károlyi érdekét nem szolgálja. Hozzátettem, hogy semmi okot sem látok arra, hogy Elnök Úr hívei miért ne követelhetnék a Károlyi-per törlését, és miért ne alakítsák úgy Magyarországon, mint a külföldön ilyen irányú magyar közvélemény (vagy akár nemzetközi közvélemény). De azt a hazamenetel *előzetes* feltételeként szabni meg a jelen helyzetben annyit tesz, mint Károlyi és a magyar rezsim között mesterségesen az ellentét létszátát kelteni. Ezt olyankor tenni vétek, mikor az országnak Károlyira égető szüksége van, míg az országnak bonyolult nemzetközi függésben levő helyzete nem enged szabad kezét a kormánzatának, és még kevésbé a benne képviselt baloldali pártoknak. Cikkem a tanúja, hogy külön tudtam választani ephemera nézeteltéréseinket, bármily komolyak voltak is, Károlyi történelmi missziójának megítélésétől.

Tény, hogy már több mint egy éve nézeteltérés állott fenn közöttünk, a magyar fejlődés megítélése és az annak megfelelő magatartás tekintetében. Abból, hogy én angol szemmel néztem a világot, soha eltérés nem keletkezhetett, mert egyetértettünk abban, hogy angol-országi együttműködés magyar földön a jelen világhelyzetben mindhárom népek érdeke. Az eltérés a magyar belfejlődésre vonatkozott. Soha nem tagadtam, hogy el tudok képzelni olyan fejlődést Magyarországon, amely Elnök úrnak nem engeddi meg a bekapcsolódást. Semmi kétség, hogy egy ideig az oroszok egy magyar Badoglio-rezsim¹ lehetőségével kacérkodtak. Azonban ez esetben is azt vitattam, [hogy] Kelet-Európa demokratizálódása csak ideig-óráig lassulna le. Mindezt én azon álláspont nyomán fejtettem ki, amelyet még Amerikában, 1942 végén írott cikkemben fektettem le (Harper's Magazine, 1943 március) – szóval olyankor, amikor még nem is gondolhattam arra, hogy Károlyival érintkezést fogok keresni, és amikor egyes-egyedül állottam azzal a nézetrel, hogy a Szovjetek Kelet-Európában nem bolsevizmust, hanem demokratikus konszolidációt fognak terjeszteni.

Engedje meg, Elnök Úr, hogy ez alkalomból megállapítsam, hogy nézetem – a harmadik személy tárgyilagosságával élve – mi volt. Kezdetől fogva azt hangsúlyoztam, hogy Károlyi missziója elsősorban külpolitikai, és csak másodsorban belpolitikai. De hogy még az utóbbi vonatkozásban is *két* irányban nagy a potenciális hasznossága az ország érdekében: először, mint a magyar baloldali egység szimbóluma, másodsorban mint

a radikális földreform végrehajtásának a garansa (úgy a kommunistákkal szemben bizalmatlan magyar parasztság, mint a progresszív külföld szemében). E két réven döntő megerősödése az új magyar rezsimnek volt lehetséges. A baloldal így Károlyi révén eleven erővé tehetné volna a két munkáspárton túlmenőleg a Nemzeti Parasztpárt és a baloldali kisgazdák egységét – az ország óriási hasznára.

E vonal keresztülvitele nem ütközött leküzdhetetlen nehézségekbe. Egy Károlyi által bátorított magyar mozgalom, amely az ő hazajövetelét követeli, könnyen célt ért volna. Károlyi odahaza a baloldal javára dönthette volna el a kormánykoalíció belüli helyzetet, majd, ilyen körülmények között, a választásokat. Persze ehhez szükséges volt, hogy az ott-honiak Károlyi részvételére *számíthassanak*, nehogy végre is nevétségben maradjanak.

Kétségtelenül az ilyen határozott pozitív vonal komoly kockázatokkal járt, amelyeket azonban elkerülni nem volt lehetséges. E kockázatok közé nem számíthatom azt a nevétséges vádat, hogy Károlyi a saját dobját veri – sajnos a habozás „vonala” sokkal inkább tette ki ennek a látszatnak. A valódi kockázat kettős volt: egyrészt az orosz megszálló hatalom, másrészt a magyar baloldali pártok felől. Az oroszok egzigenciáit előre látni nem lehetett, és efelől biztosítékokat keresni sem lehetséges, sem megengedett nem volt, a nagyhatalmak együttműködésének ismert imperatív keretében. Károlyi nem hátríthatta el azt a rizikót, hogy az orosz megszállók vonalával esetleg nem egyezve kénytelen lesz ismét visszavonulni (persze az orosz megszállók *elleni* esetleges baloldali ellenzék megszervezéséről eleve le kellett volna mondani – szerintem – a szükséges bizalom előfeltételeként). Arról viszont, hogy Károlyi adjon az oroszoknak pozitív biztosítékot harmonikus együttműködésre, szó nem volt és nem is lehetett. Ez a Quisling-szerep Károlyinak nem volt való. Más, mint a múltjában rejlő biztosítékokat őszintén népies és szlávbarát orientációra tőle senki nem kívánt sohasem. 2. A *magyar baloldali pártokra* kellett bízni Károlyinak, hogy a baloldali egység és a földreform megóvassanak keretén belül, a progresszív magyar köztársaság hajóját hogyan kormányozzák. Ám ha ez a mód Károlyinak meg nem felel, nem volt köteles benne részt venni; ha az külpolitikai misszióját akadályozta, úgy missziójáról lemondhatott. Egy Károlyi kezében ez untig elég biztosíték integritásának megvédésére; az ellenzékszervezési alternatíva (egyébként teljesen jogosult és normális) eszközéről bátran lemondhatott volna.

Szóval, Károlyi úgy kül-, mint belpolitikailag csak úgy lehetett hasznos, *ha szabad marad*. Ennek a kockázatát viszont vállalni kellett. Rendkívüli helyzeteknek a megoldása rendkívüli. Így állott a dolog. *Sem az oroszoktól biztosítékokat keresni, sem a magyar baloldali pártokkal szemben De Gaulle-i vétőt nyerni akarni lehetséges nem volt.*

Hogy Elnök Úr ezt a politikát és annak kockázatát nem vállalta, annak, ha jól értem, két fő oka volt: először, hogy magát a helyzetet másképp ítélte meg és így a kockázatot is (három tábornok helyett hatot várt rövidesen a kormányban, és az egyházi birtokok megmentését a földosztástól, ha erre ugyan komolyan rá kerül a sor). Másodsor, mert úgy érezte, hogy hűtlenné válnék baloldali missziójához, ha vállalná. E mögött viszont egy olyan világmegítélés állott, amely lényegében forradalmi helyzetet látott (legalább Európában), nem pedig konzervatív helyzetet.

Régen letettem arról, hogy ezzel belsőleg szembeszálljak avagy perlekedjem. Bár hiszem, hogy helyesen ítélt meg a dolgokat többnyire, érzem hogy nincsen jogom arra, hogy a második érvvel szembeszálljak. Annak szubjektív igaza megdönthetetlen. Az a szenvedélyes, törhetetlen elvhűség, amely Károlyit nagygyá tette, egyben megakasztotta abban, hogy önmagán túlnőjön. Ki vagyok én, hogy ezzel perlekedjem?

Ez a belátás 1945 januárjában meggyőződéssé lett bennem. Ezért tanácsoltam Elnök Úrnak Church Row-i beszélgetésünkben, amelyben az utak elváltak, hogy most, *amíg nem késő*, vonuljon vissza, ha lelke mélyén úgy érzi, hogy nem lesz képes azonosítani

magát az új Magyarországgal, amelynek a képe sokban talán torz lesz. De ha nem így van, amit szívből kívánok, akkor *most* határozza el, hogy a magyar rezsim mellé áll. Eből három következtetést vonjon le: 1. Nyilvános kiállást a magyar rezsim (nem szükségképp a kormány) mellett. 2. Zsirálja a magyar rezsim *authenticitását* a külföldi haladó közvélemény előtt. 3. Menjen haza, amint csak módjában áll. De ha sem vissza nem vonul, se a magyar rezsim mellé tettekkel nem áll, akkor akarva, nem akarva ezzel a magyar baloldalt cserben hagyja élethálharcában.

Sajnos, Elnök Úr egyiket sem tette. Nem vonult vissza, de a magyar rezsim mellé tettekkel sem állt. A Tanácsban vonakodott a földreform *authenticitását* elismerni. A magyar „álföldreformot” leleplező *Tribune*-cikkre válasz nem jött. A Tanács Bulletinjének utolsó száma pedig Károlyi Mihály földreformprogramját szögezte szembe az otthoni reformmal. Épült a legenda, hogy az oroszok Magyarországon egy bal frázisokkal köntözött [sic!] Badoglio-rezsimet nevelnek. Az angol Munkáspárt baloldala, amely kiállt az EAM² mellé, *nem* állt ki a magyar munkásság küzdelmei mellé. Miért is tette volna, ha még Károlyi sem teszi? A közben a kormányban is képviselt *Tribune*-irányzat kiállt a spanyol republikánusok mellett (azok kommunista szövetségesei ellenére), de *nem* állt ki a feudalizmust megdöntő, éhező és vívódó magyar progresszív harcosok mellett. Ám miért legyenek pápábbak Károlyi Mihálynál? Nem csoda, hogy az angol Munkáspárt kormánya kiszagdapárti többségre dolgozott Budapesten, és ebben semmi ellenzékre nem talált a saját hazában. Miért is talált volna, mikor az itt élő Károlyi Mihály nem tett olyan nyilatkozatot, amellyel a hazaiak segítségére sietett volna? A kiszagdapárt többségre juttatása előjátéka lett a görög monarchisták nyeregbe ültetésének egy fél évvel rá. Ki tudja, az *egy* Károlyi Mihály talán megfordíthatta volna a kelet-európai helyzet mérlegét. Kétségtelen, hogy egy erős, sikeres magyar baloldali rezsim óriási konszolidációt jelentett volna ezen a tájon.

A magyar kommunisták tüntető kokárdás ultranacionalizmusa se nem ízléses, se nem okos. Az orosz politikát nehezebb megítélni. Kétségkívül súlyos nyomás alatt áll, és a kiürítési terminusok közeledése váltja ki a mindenáron való belső konszolidáció groteszk formáit.

Jászitól tegnap levelet kaptam, amelyben kérdi, nem készülök-e én is „haza” látogatni? Őt csak egészsége tartja most vissza, egyébként nagyon is készülődben van, úgy látszik.

Változatlan ragaszkodással,
Elnök Úr hű híve

OSZK K 212. f. (Polányi-gyűjtemény) 310. egység (fogalmazvány)

¹ Pietro Badoglio olasz tábornok és politikus. 1943-ban Mussolini bukása után kormányzóként tárgyalásokat folytatott a szövetségesekkel és hadat üzent a németeknek.

² A görög baloldal 1941-ben, a német megszállás után alakult Nemzeti Felszabadító Frontja, a partizánok politikai képviselője.

227. BÖHM VILMOS TÁVIRATA KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(Budapest, 1946. április 16.)

Kérjük Bécsbe való érkezését legalább öt nappal hamarabb Országos Nemz. Biz. Rosta tanácsnok Váci u. 62 táviratilag közölni. Bécsben Bölöni és Kuthy¹ marsall várja.

Történeti Hivatal K 747 (egykorú fordítás angolból)